

**Uunga siunnersuut: Aningaasarsianit akileraarutit pillugit Inatsisartut inatsisaata allan-
ngortinneqarneranik Inatsisartut inatsisaat**

Aningaasaqarnermut Nunamullu Namminermut Naalakkersuisumit saqqummiunneqartoq

pillugu

Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISSUTAA

Siunnersuutip aappassaaneerreqarnissaanut saqqummiunneqartoq

Ataatsimiititaliaq suliarinninnermini ukuninnga inuttaqarpoq:

Inatsisartunut ilaasortaq Finn Karlsen, Siumut, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Gerhardt Petersen, Atassut, siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Evelyn Frederiksen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Jens Imanuelsen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Kalistat Lund, Inuit Ataqtigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Hans Aronsen, Inuit Ataqtigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Naaja Nathanielsen, Inuit Ataqtigiit

Ulloq 25. september 2013-imi siullermeerinerup kingorna siunnersuut ataatsimiititaliamit misissorneqarpoq.

Siunnersuut pingasunik immikkoortoqarpoq:

- A. Inuit ernianut aningaasartuutaasa tamakkiisumik ilanngaatigineqarsinnaanerisa atuutilerseqqinneqarnissaanik siunnersuut.
- B. ”Carry back”-imik taagorneqartup atorunnaarsinneqarnissaanik siunnersuut.
- C. Akileraarutit A-t iluanaarutisianillu akileraarutit akilerneqarfissaattut killiliussap ullut qulit missaannik sivitsorneqarnissaanik siunnersuut.

Tusarniaanermiit akissutit

Tusarniaanermiit akissutit inatsisissatut siunnersuummut ilanngullugit Inatsisartunut nassiuneqarsimapput, tamannalu Inatsisartut Siulittaasoqarfiata ilusiliinissamut piumasagaataanut naapertuuppoq. Siunnersuut 2013-imi 24. junimit 25. julimut tusarniutigineqarsimasoq ataatsimiititaliamit maluginiarneqarpoq. Julip qaammataa piffinnit amerlanernit sulinngiffeqarfittut isigineqartarpoq. Inatsisinut tunngatillugu Namminersorlutik Oqartussat najoqqutassiaanni allassimavoq tusarniaaneriit sulinngiffeqarnerup nalaani ingerlanneqartut sivilisunerusumik piffissaqartitsiffiusariaqartut. Najoqqutassiat malinneqarsimannginnerat ataatsimiititaliamit assut isornartutut isigineqarpoq.

A pillugu: Inuit ernianut aningaasartuutaasa tamakkiisumik ilanngaatigineqarsinnaanerisa atuutilerseqqinneqarnissaanik siunnersuut**Siunnersuutip imarisaa siunertaalu**

Inuit ernianut aningaasartuutaasa tamakkiisumik ilanngaatigineqarsinnaanerisa atuutilerseqqinneqarnissaa siunnersuutigineqarpoq. Allaffissornermut nakkutilliinermullu tunngasut pitsutigalugit inuit taarsigassarsiaasa assigiinngitsut immikkoortinneqarnissaat atuutilersinneqassanngitsoq aalajangiunneqarpoq, taamaalillunilu inuit ernianut aningaasartuutaat suugaluartulluunniit siusinnerusukkutut aningaasarsianiit akileraaruteqaataasussat naatsorsornerinut atatillugu ilanngaatigineqarsinnaassasut siunniunneqarpoq.

Siunnersuutip Inatsisartunit siullermeerneqarnera

Erniat tamarmiusut ilanngaatigineqarsinnaanerit innuttaasut inissianik imminnut pilersorsinnaanerminnut periarfissaannut pitsaasumik sunniuteqartussatut isigalugu siunnersuut **Siunnumit, Atassumit** aamma **Demokraatinit** taperserneqarpoq. Innuttaasut ataasiakkaat amerlanertigut pissarissaartuusut taarsigassarsisarnerat tunngaviusumik isigalugu inuiaqatigiinnit taperserorneqartariaqanngitsutut isigalugu siunnersuut **Inuit Ataqtigiinnit** taperserneqanngilaq. Tamatuma saniatigut **Inuit Ataqtigiit** oqaatigaat erniat ilanngaatigineqarsinnaanerisa 90 %-imut appartinneqarnera akileraartarnikkut allanngortitsineq ilanngullugu inissianik pigisaqartut 75 %-iinut aningaasaqarnikkut pitsaasumik kinguneqarsimasoq kiisalu inissianik pigisaqartut sinneri 25 %-it agguaqatigiisillugu qaammammut 100 kr.-it inorlugit akiliinerusalersimasut.

Siunnersuutip aningaasaqarnikkut kingunerisassai

Siunnersuutip piviusunngortinneqarnerani aningaasaqarnikkut kingunerisassat siunnersuummut nalinginnaasumik nassuiaatini nassuiaatigineqarput. Akileraarutinit isertitassat 10 mio. kr.-inik ikileriarnerannik siunnersuut kinguneqartussatut naatsorsuutigineqartoq, taakkulu 75 procentiisa missaat kommunit nammanneqassasut, Naalakkersuisut allapput.

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

Siunnersuut naalakkersuisooqatigiit isumaqatigiissutaannik, naalakkersuisooqatigiinnissamik isumaqatigiinniarnernut atatillugu suliarineqartumik, tunngaveqartoq ataatsimiititaliamit maluginiarneqarpoq.

Siunnersuummik suliarinninnerminut atatillugu ataatsimiititaliaq aningaaserivinnut marluusunut apeqqutinik nassiussivoq. Apeqqutit akissutillu isumaliutissiisummut uunga ilanngunneqarput.

Inuit ernianut aningaasartuutaasa tamakkiisumik ilanngaatigineqarsinnaanerisa atuutilerseqqinneqarnissaanik siunnersuummut ataatsimiititaliap inassuteqaatai.

Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut Siumut Atassullu siunnersuut pillugu ima oqaaseqaateqarumapput:

Erniat tamakkiisumik ilanngaatigineqarsinnaanerisa atuutilerseqqinneqarnera innuttaasunut ernianut aningaasartuuteqartartunut, ernianut aningaasartuutit biilinit, angallammut, illumut allamulluunniit taarsigassarsisimanermut attuumassuteqarnerat apeqqutaatinnagu, pitsaasumik kinguneqassasoq qularutissaanngilluinnarpoq.

Tamanna tunngavigalugu siunnersuut Inatsisartunit akuersissutigineqassasoq ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut siuliani allassimasut inassutigaat.

Ataatsimiititaliami ikinnerussuteqartut Inuit Ataqaatigiit siunnersuut pillugu ima oqaaseqaateqarumapput:

Siunnersuut Inuit Ataqaatigiit akuerisinnaanngilaat makku pissutigalugit. Siullermik nammine-risamik illuuteqalernissamut innuttaasut periarfissinnerulerumallugit taarsigassarsiat erniaan-nik tamakkiisumik ilanngaatiginnissinnaanerup eqquteqqinneqarnissaanut atatillugu uppernar-saataasinnaasunik soqanngilaq. Taarsigassarsiat erniaannik tamakkiisumik ilanngaatiginnis-sinnaanerup eqquteqqinneqarnissaanut tamannaagaluarpoq Naalakkersuisut tunngavilersuuti-gisimasaat. Taamaammat tatiginarsorinangilaq oqaasertik taanna Naalakkersuisut uppernar-saasorsinnaasimangimmassuk. Taamaasilluni siorna paasiniaaqqissaarnikkut paasineqar-toq tassatuaalerpoq akileraarusersueriaatsinik allannguinnikkut 100%-imit 90%-imut taarsigassarsianit erniat akileraarutissanit ilanngaatigineqarsinnaanerannik millisitsinerup inuit nammi-neq pigisaminnik ineqartut akiisugaqartut inissisimanerannik ajornerulersitsisoqanngin-neranik takussutissiisoq. Tamatuma saniatigut Inuit Ataqaatigiinnit Aningaasaqarnermut Siun-nersuisooqatigiit isumaqatigaagut ukioq manna nalunaarusiaminni ima allammata: “Aningaasaqarnikkut ingerlatsinermi sangusaartumik sammiveqarnissap pinngitsoornissaa pingaarpoq. Taamaattumik inissiaqarnikkut politikki tamarmiisoq suli paasinarsinngitsoq ernianut aningaasartuutitut tamakkiisumik ilanngaassisinnaanerup tamakkiisumik atulerseq-

qinneqarnissaa tunngavilersugaalluanngilaq.” Kiisalu Inuit Ataqatigiinnit oqaatigissavarput siunnersuut inuiaqatigiinnut akisussammat aningaasanullu inatsimmi annertuumik amigartoo-reerermik allisaataannaassalluni. Taamatut sulinialernej aningaasarsiornerup siumukarnerulerneranik suliffissalluunniit amerlanerulernerannik kinguneqarnaviannngilaq. Taamaammat siunnersuutip tamatuma itigartitsissutigineqarnissaa Inuit Ataqatigiinnit kaammattuutigissavarput.

Tamanna tunngavigalugu siunnersuut Inatsisartunit itigartinneqassasoq **ataatsimiititaliami ikinnerussuteqartut siuliani allassimasut inassutigaat.**

B pillugu: ”Carry back”-imik taagorneqartup atorunnaarsinneqarnissaanik siunnersuut.

Siunnersuutip imarisaa siunertaalu

”Carry-back” pillugu maleruagassat atorunnaarsinneqarnissaat siunnersuutigineqarpoq. Carry-back pillugu aalajangersakkap kinguneraa; ukiut isertitaqarfiit tallimat tulliuuttut ingerlaneranni amigartoorutit ilanngaatigineqarsinnaanngippata taakku ukiuni isertitaqarfiusuni tallimani qaninnerni qaangiuttuni aningaasarsianit akileraarutinit ilanngaatigineqarsinnaanerata akileraartarnermut ingerlatsiviup aalajangersimasumik piumasaqaatitaqartumik akuersissutigisinnaava.

Siunnersuutip Inatsisartunit siullermeerneqarnera

”Carry-back”-ip atorneqarsinnaaneranut periarfissap peerneqarnissaanik siunnersuut **Siumumit, Inuit Ataqatigiinnit Atassumillu** taparserneqarpoq. Suliffeqarfiit angisuut ingerlalluartut aammalu suliffeqarfeqqat aallarlerlaat imikkoortinneqarsinnaanerannut periarfissaq **Demokraatinit** ujartorneqarpoq, tassami ”carry-back”-ip suliffeqarfinit angisuunit atorneqarsinnaanerata atorunnaarsinnissaa naapertuuttutut isigineqarmat, akerlianilli ”carry-back”-ip suliffeqarfinit aallarnisaasunit aallartinneqarlaanit mikisunit suli atorneqarsinnaanissaa iluaqutaasinnaallunilu kissaatiginartoq oqaatigineqarluni.

Siunnersuutip aningaasaqarnikkut kingunerisassai

Siunnersuutip piviusunngortinneqarnerani aningaasaqarnikkut kingunerisassat siunnersuummut nalinginnaasumik nassuiaatini nassuiaatigineqarput. Carry back pillugu maleruagassat atorunnaarsinneqarnerat aningaasatigut massakkorpiaq annikitsuinnarmik sunniuteqassangatinneqartoq Naalakkersuisut allapput. Piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu aammalu piffissami aningaasarsiornerup appararfiani maleruagassat pisortanut aningaasatigut annertuumik takorlooruminaatsumillu kinguneqaratarsinnaapput. Atorunnaarsitsineq allaffissor-nikkut taasarialinnik sunniuteqassangatinneqanngilaq.

Ataatsimiititaliap ”Carry back”-imik taagorneqartup atorunnaarsinneqarnissaanik siunnersuummik suliarinninnera

Carry-backimik maleruagassaq Namminersorlutik Oqartussat aningaasalersuinikkut artukkerneqarnerannik kinguneqarsinnaasoq ataatsimiititaliamit maluginiarneqarpoq, piffissamimi aningaasarsiornerup ingerlanerliorfiani maleruagassamik taamaattumik pisariaqartitsisoqarnera tunngavilersuutiginiarneqarsinnaammat. Ersarissumik pitsanngoriartoqarnissaa ilimanaateqanngikkaluartoq suliffeqarfiit ingerlataminnik ingerlatsiinnartut aningaasalersuisarfinit aningaasalersorneqarnissartik angujuminaatsorujussuutissinnaavaat. Pisuni taamaattuni carry-backimik maleruagassaq suliffeqarfiit siunissaqanngikkaluartut ingerlatsinerannut aningaasalersuutitut atorneqarsinnaavoq. Tamakkorpiaat pissutigalugit danskit carry-backimik maleruagassaat 1980-ikkuni atorunnaarsinneqarpoq.

Ingerlatseqatigiiffiup pineqartup akiligassaqarfii Carry-back aqqutigalugu periarfissamik kisi-mik iluaqutissinneqarujupput, ajoraluartumimmi ingerlatseqatigiiffiup tamatuma kingorna atorunnaarsinniarneqarneranut atatillugu carry-back amerlasuutigut atorniarneqartarmat. Tassunga atatillugu ingerlatseqatigiiffimmit isumaqatigiissuteqannginnermi ingerlatseqatigiiffiup akiligassaqarfii, tassunga ilanngullugit aningaaseriviit, niueqatit, aningaasaliisartut il.il. annaasaqaratarsinnaanermik nalilersuisimanissaat naatsorsuutigineqartariaqarmat oqaatigisallugu ataatsimiititaliamit pingaartinneqarpoq. Taamaalillunilu taamatut aarleqquteqarsinnaaneq Carry-back aqqutigalugu Namminersorlutik Oqartussanut tutsinneqassaaq. Aningaasalersuisarfiit ilisimasaqarluinnartutut isigineqartariaqartut taama annaasaqarsinnaanermik namminneq isumaginnittariaqarnerat naleqqunnerpaatut ataatsimiititaliamit isigineqarpoq.

”Carry back”-imik taagorneqartup atorunnaarsinneqarnissaanik siunnersuummut ataatsimiititaliap inassuteqaatai.

Tamanna tunngavigalugu ataatsimiititaliap isumaqatigiittup siunnersuut Inatsisartunit akuerineqassasoq inassutigaa.

C pillugu: Akileraarutit A-t iluanaarutisianillu akileraarutit akilerneqarfissaattut killiliussap ullut qulit missaannik sivitsorneqarnissaanik siunnersuut.**Siunnersuutip imarisaa siunertaalu**

Akileraarutit A-t iluanaarutisianillu akileraarutit akilerneqarfissaattut killiliussap ullut qulit missaannik sivitsorneqarnissaa siunnersuutigineqarpoq. Akileraarutinik A-nik akileraarnermut ingerlatsiviup akiliisitsiniartarnera kinguartitsinikkut nukittorsarneqassaaq, taamaaliornikkut akileraarutinut A-nut akiligassanik akileeqqusissutit sulisitsisunut unerartitsisussaa-titaasunut nassiunneqarsinnaammata.

Akileraarutit A-t iluanaarutisianillu akileraarutit pillugit nassuiaammik tunniussinermi akilinnissap tungaanut piffissap ullut qulit missaannik sivitsorneratigut Akileraartarnermut Aqutsisoqarfiup nalunaarsuilluni naatsorsuillunilu maanna suliarisartagai annertuumik oqilisaaffigineqassapput.

Siunnersuutip Inatsisartunit siullermeerneqarnera

Piffissap naatsorsuiffissap sivitsorneqarnissaanik siunnersuut siullermeerinermi tapersorsorluarneqarpoq.

Siunnersuutip aningaasaqarnikkut kingunerisassai

Siunnersuutip piviusunngortinneqarnerani aningaasaqarnikkut kingunerisassat siunnersuummut nalinginnaasumik nassuiaatini nassuiaatigineqarput. Naalackersuisut allapput kinguartitsineq sulisutigut ukiumut atorfinnik pingasunik sipaarfiussasoq, taakkulu suliasat allat naammassiniarneqarnerannut nuunneqarsinnaasut. Kinguartitsineq Nunatta Karsiata erniatigut 4,5 mio. kr.-it missinginik annaasaqaatigissavaa. Nunatta Karsiat erniatigut annaasassaasa amerlaqataat inuussutissarsiutinik ingerlataqartut erniatigut iluanaarutigissavaat.

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

Akileraarutit A-nut akiliinermi atatillugu pitsaassutsip pisariillisarneqarnissaa annertusarinnissaalu siunnersuuteqarnermi siunertarineqartoq Naalackersuisut siullermeerinermi oqaatigaat. Tamanna pissaaq piffissap akileraarutini A-nik naatsorsuiffiusup ullut qulit missaannik sivitsorneqarneratigut. Taamaaliornikkut akiliiffissanik sulisitsisunut nassiussinissaq periarfissinneqassaaq. Taamaaliornikkut ullumikkut assaannarnik suliarineqartartut annertunersaat automatiskiusumik taarserneqarsinnaassapput, tamannalu ilaatigut kukkusoqaratarsinnaaneranut annikillisaataassaaq.

Naalackersuisunit allanneqartut ataatsimiititaliamit tusaatissatut tiguneqarput.

Akileraarutit A-t iluanaarutisianillu akileraarutit akilernerneqarfissaattut killiliussap ullut qulit missaannik sivitsorneqarnissaanik siunnersuummut ataatsimiititaliap inassuteqaatai.

Tamanna tunngavigalugu **ataatsimiititaliap isumaqatigiittup** siunnersuut Inatsisartunit akuerineqassasoq inassutigaa.

Taama oqaaseqarluni isumaliutissiisummilu allassimasutut paasinnilluni ataatsimiititaliap siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Finn Karlsen, siulittaasoq

Gerhardt Petersen

Evelyn Frederiksen

Jens Immanuelson

Naaja Nathanielsen

Hans Aronsen

Kalistat Lund